



הפסיכולוגיה של הדמוקרטיה

שנאפשר להם לחולל שינוי.

לא מעט אנשים היו שמחים להחליף מקום עבודה, גם אם אינם סובלים בו במיוחד, אם היה להם ביטחון שמקום העבודה הבא יהיה טוב יותר. מחקר של דייוויד טוקר וחוקרים נוספים מאוניברסיטת אקרון הראה כי אנשים בעלי חוויית ביטחון נמוכה יתקשו לקבל החלטות הנוגעות לשינויי קריירה. ישנם כאלה שהיו יוצאים מווגיות לא מספקת, אילו היה להם ביטחון שהווגיות הבאה תהיה טובה יותר. ישנם הסבורים כי כדאי לנסות להחליף את בני-מין נתניהו, אך המחשבה לעזוב את ידו ולאחוז באחת מהידיים האחרות המושטות - מעוררת בהם חרדה.

הטוען החדש לכתר נוטה להאשים את הבוחרים בכך שאינם בשלים, סובלים מהרס עצמי, ולא מבינים כמה רע להם - אבל זהו כשל שיווקי מובהק של מעביר המסרים ולא של קהל היעד. הצופה בסרט אימה שבו מופיע לפתע שכן או שוטר מקוף בבית שנשלט על ידי חוטף, מבין כי מהם לא תבוא ההצלה. לחוטף יש יותר מוטיבציה ואילו אורח לרגע, שברור כי אם לא יצליח בנטילת השלטון, יחזור לעיסוקיו, לא יכול להתמודד עם מנהיג המשדר כי הנהגת העם היא שיממת חייו. ברמה הרגשית, האחרון נותן יותר ביטחון, גם אם הוא טוב פחות. האמון בבני גנץ ובשותפיו לא ינבע מכך שהם היו רמטכ"לים, אלא מכך שהם יהיו יותר מטורפים על התפקיד מהמתחרה. הוא ינבע מכך שיהיה להם עניין עמוק ואמיתי בקהל היעד, ורצון עז ובולט מתפטר לעשות מה שצריך כדי להנהיג. גם אם צריך להתכתש, להתלכלך ולהישטר.

לא לחינם נכנס העימות הטלוויזיוני בין יצחק מרדכי לבין בנימין נתניהו אצל ניסים משעל ב-1999 לפנתיאון, עם המשפט "תסתכל לי בעיניים ביבי", של מרדכי. למרדכי היו אז בעיות אחרות שמנעו ממנו להתמודד בסופו של דבר, אך היתה לו את היכולת לשדר שהוא אינו פוחד מהמנהיג הנוכחי. כוכור, אלו היו גם הבחירות שבהן ניצח אהוד ברק את נתניהו.

יש דמיון בין בחירות 1999 לאלה הנוכחיות. אנשים מוכנים לשינוי. בני אדם אינם מקובעים, ואין להם נטייה מובנית לסבל. אבל יש להם רצון בסיסי לחוש ביטחון. הם רוצים לראות שהידי המושטת לעברם איתה נחושה יותר מזו המחזיקה בהם כעת. חלק מהם, ודאי אלה הסובלים או שואפים לשנות, יתפסו אותה אם לא תרעד.

דמוקרטיה אינה עניין שאנחנו חווים באופן ישיר מדי יום. ההפך הוא הנכון. משחרר הילדות אנחנו חיים במערכות דיקטטוריות, שבהן מלמדים אותנו איך לחשוב, איך להתנהג ומה להרגיש. הילדות המוקדמת של רובנו מלווה בשליטה מוחלטת בכל מה שקורה לנו, והילדות המאוחרת יותר, זו המכונה גיל ההתבגרות, עוסקת לא מעט בוויכוח על סמכות, הצבת גבולות ושימוש בזכות הורים על הנדל"ן שבו מתגורר הילד, או על התלות שלו בכספם כאמצעי שליטה בו.

בית הספר, הצבא ומקומות העבודה הם מוסדות שבהם יש לנו יכולת מוגבלת להשפיע. למרות הרצון האנושי העז לחוש שאנחנו יצורים אוטונומיים ואוטנטיים - מידת ההשפעה שלנו על המציאות קטנה. בחיים עצמם אנחנו לא ממהרים לעזוב את הבית של ההורים, ואנחנו כפופים גם למורים, מנהלים, מפקדים ומנהיגים. לכן כאשר המנהיגים שלנו מאפיינים עבורנו את המציאות, אומרים לנו מה לעשות ומבקשים שנסמוך עליהם ללא תנאי - זו בסך הכל חוויה מוכרת.

האמביוולנטיות האנושית כלפי דמויות בעלות סמכות היא אחד הנושאים שנחקרו בהרחבה בשנות ה-60 וה-70 של המאה הקודמת. מחד גיסא, ברור כי נשאף להישמע לדמויות סמכות המיטיבות עמנו או עם סביבתנו. מאידך גיסא, מסתבר כי אנחנו קשובים לדמויות בעלות סמכות, וגם לכאלה המזיקות לנו בעלי.

פסיכולוגים חברתיים כסטנלי מילגרם עסקו בסוגיית הציות לסמכות בניסוי המפורסם שבו גרם לנסיינים להאמין כי חשמלו לכאב ואף למוות משתתפים אחרים בניסוי. בהקשר אחר נחקרה תופעת ההזדהות עם התוקפן, שזכתה לכינוי "תסמונת שטוקהולם" על שם קבוצת חטופים שהוחזקו כבני ערובה בעת שוד בבנק בעיר, ובראיונות שנערכו לאחר שחרורם התברר כי פיתחו הזדהות עם השורבם שלהם. הרעיון המרכזי העולה מהמחקרים הללו הוא שכאשר נתתן חש תלות במנהל, במומחה או במנהיג, הוא שובי בחוקי העולם הפסיכולוגי שבעל הסמכות יוצר.

ישנם לא מעט מנהיגים המכירים את הצורך האנושי של בני האדם להיות מונהגים. באמצעות העצמת איום חיצוני או פנימי של "האחר" הם מחזקים את הנרטיב של היותם "המומחה" או "המושיע" של נתיניהם. כל עוד הם נתפשים ככאלה, הנתינים ימשיכו להחזיק בהם את היד, גם אם הם מכים אותם בידם השנייה. מתחריהם של מנהיגים כאלה השואפים להחליפם טועים לרוב בכך שאינם מציגים עמדה רגשית שתסייע לנתינים לעזוב את ידם לטובת יד אחרת. הם מנסים להסביר לאנשים כמה רע להם במצבם הנוכחי, איך אינם מספקים להם את החוויה הרגשית

ישנם לא מעט מנהיגים המכירים את הצורך האנושי של בני האדם להיות מונהגים. באמצעות העצמת איום חיצוני או פנימי של "האחר" הם מחזקים את הנרטיב של היותם "המומחה" או "המושיע" של נתיניהם

page

251